

הסמכות העניינית היחסית של בית המשפט לענייני משפחה / עו"ד מאיר שריק

לעיתים קרובות עוסקים בתי המשפט לערכאותיהם השונות בשאלה האם בית המשפט לענייני משפחה מוסמך לדון בסכסוך בין בני זוג עם זיקה לרכוש בהיקף נרחב, בהתאם להוראת סעיף 21(2) לחוק בית המשפט לענייני משפחה, התשנ"ה-1995, וברשימה זו אנו מבקשים לתרום תרומה צנועה לנושא זה, ולעניין מחדש בהלכות שיצאו מבית מדרשו של בית המשפט העליון בסוגיה זו.

בחודש דצמבר 1986 הגישה "הוועדה לבחינת יישום דיני המשפחה", בראשות שופט בית המשפט המחוזי המנוח אלישע שינבום, את המלצותיה לשר המשפטים. עיקר ההמלצות נסב על שאלת ריכוז סמכויות השיפוט של בתי המשפט בענייני משפחה תחת קורת גג אזרחית אחת, היא בית המשפט המחוזי.

המלצות הוועדה הסתמכו על חמישה עקרונות אלה:

1) כל סכסוך שהצדדים המעורבים בו הם בני זוג או ילדיהם, מעיד על קרע ברקמה המשפחתית, המחייב טיפול כולל, להבדיל מהכרעה בבעיה בודדת אשר הובאה לפני בית המשפט. על רקע מרוץ הסמכויות בין בית המשפט האזרחי לבין בית הדין הרבני, לא אחת הבחירה בהליך המשפטי שנקטת היה פונקציה של שיקולים אסטרטגיים וטקטיים של בני הזוג במאבקם על רכוש המשפחה, על משמורת הילדים והתרת קשר הנישואין ביניהם, מבלי שההליך מבטא את הסכסוך האמיתי והעמוק בין בני הזוג.

2) לעיתים קרובות נדרש טיפול יסודי והבאת הצדדים לכדי הסדר כולל, ואין לנתק את הצד הטיפולי במשבר מן הצד המשפטי שלו, ובתי המשפט לבדם אינם ערוכים לטפל בסכסוכי משפחה, מבלי לשלב בין ההיבט המשפטי של הסכסוך לבין הרשויות המטפלות העוסקות ברווחת המשפחה.

3) הכרעה בסכסוך בענייני משפחה, במיוחד כאשר מעורבים בו ילדים, מחייבת מיומנות וכישורים מיוחדים, ובצד כישרון השפיטה של השופט, היא דורשת גם התמחות וניסיון בעניינים ייחודיים אלה.

4) בהפעילו את סמכויותיו ובישמו את המערכת הטיפולית, על בית המשפט לפעול בתוך מסגרת דיונית שונה מזו הנהוגה בבתי המשפט בעניינים אזרחיים או מסחריים, ואין להפעיל את ההליך האדברסרי בענייני משפחה, בבחינת כזה ראה וקדש.

5) ריכוז הסמכויות בערכאה אחת ימנע כפילויות בדיון ובהכרעות שיפוטיות, יאפשר פתרון שיטתי ומגובש, יקצר את ההתדיינות, וכפועל יוצא, יביא לפתרונות טובים יותר וישים קץ לפיצול הסמכויות גם בתוך מערכת בתי המשפט האזרחיים, לפי דברי חקיקה שונים.

לאור עקרונות אלה, המליצה כאמור הוועדה לרכז את כל סמכויות השיפוט בענייני משפחה וילדים, המסורות לערכאות שיפוט אזרחיות שונות ומכוח דברי חקיקה שונים, בערכאה אחת – בית המשפט המחוזי, שממילא עסק בתקופה ההיא בענייני משפחה וקטינים, וצבר ניסיון וידע רב בתחום זה.

בחודש דצמבר 1994 הובאה לקריאה ראשונה הצעת חוק לתיקון דיני המשפחה (ריכוז סמכויות שיפוט), התשנ"ה-1994 (ה"ח 2330), אך בשונה מהמלצות הוועדה לריכוז הסמכויות בבית המשפט המחוזי, הציע שר המשפטים דאז, פרופ' דוד ליבאי, לרכז סמכויות אלה בבתי משפט השלום *"יזאת על מנת להקל את הגישה של המתדיינים למספר רב יותר של בתי משפט הקרובים אליהם, וידונו בהם שופטים שיתמחו בענייני משפחה... כך שמשפחה שגרה באילת לא תצטרך לנסוע לבית המשפט המחוזי בבאר-שבע..."*

אחרי דיון בהצעת החוק בוועדת חוק ומשפט, אושר בשנת 1995 בקריאה שלישית **חוק בית המשפט לענייני משפחה, התשנ"ה-1995** (להלן: **"החוק"**), וכאמור, המחוקק לא אימץ את המלצת הוועדה לרכז את כל ענייני המשפחה בבית המשפט המחוזי, ותחת זאת הקים בתי משפט לענייני משפחה, להם הוקנתה הסמכות העניינית הייחודית לדון, בין היתר, בנושאים של מזונות, משמורת קטינים, אפוטרופסות, חטיפת ילדים, אימוץ ילדים, יחסים רכושיים של בני זוג, ענייני ירושה והתרת נישואין במקרים מיוחדים ועוד.

לימים, בשנת 1999, הגיע לפתחו של בית המשפט העליון ערעורם של נחום תבס ואחרים¹ (להלן: "פרשת תבס"), במסגרתו נדונה שאלת סמכותו העניינית של בית המשפט לענייני משפחה. בפרשה זו דובר על אב ובנו אשר החזיקו במניות בשתי חברות, שימשו דירקטורים שלהן ואף היו בעלי זכות חתימה משותפת.

בעוד הבן (המשיב) שוהה בחו"ל, התקיימה ישיבת דירקטוריון בשתי החברות, ובה הוחלט על העברת הבן מכהונתו בחברות, ותחתיו מונתה אשת האב (שאינה אימו של הבן) לדירקטורית. נוכח התפתחויות אלה, פנה הבן לבית המשפט המחוזי בבקשה להצהיר על בטלות ההחלטות שהתקבלו בחברות, ובדונו בשאלת הסמכות העניינית להיזקק לתובענה, קבע בית המשפט כי הסמכות העניינית מוקנית לבית המשפט לענייני משפחה, שכן הדיבור בסעיף 21(2) לחוק קובע כי תובענה "שעילתה סכסוך בתוך המשפחה", משמעותו היא שהסכסוך נוגע ליחסי המשפחה יותר מאשר ליחסים העסקיים או הרכשיים בין הצדדים. על רקע זה החליט בית המשפט המחוזי (כב' השופט קלינג) כי הרקע לסכסוך בתיק שבפניו הוא ביחסים העכורים שבין האב-המערער לבין בנו-המשיב, וכי עילת התביעה היא סכסוך בתוך המשפחה, כמשמעותו בסעיף 21(2) לחוק.

האב והחברות הגישו בר"ע על ההחלטה בטענה כי הסכסוך בא לעולם בשל חילוקי דעות עסקיים שעילתם בדיני חברות, ועל כן הסמכות לדון בו היא בידי בית המשפט המחוזי.

בדחותו את הערעור, קבע הנשיא ברק כי פרשנות הביטוי בסעיף 21(2) לחוק, תובענה "שעילתה סכסוך בתוך המשפחה", מחייבת התייחסות הן ללשון הסעיף והן לתכלית המונחת ביסודו. הנשיא ברק ציין כי בעוד שהחוק עצמו מגדיר בסעיף 1 "בן משפחה", הרי המרכיב של "עילת התביעה" נועד למנוע מצב שבו כל תובענה אזרחית בין בני משפחה תהא בסמכותו של בית המשפט לענייני משפחה. בחינת הדיבור "שעילתה סכסוך בתוך המשפחה" מצביעה על קיומם של שני מרכיבים הכלולים בו: המרכיב האחד עניינו "עילת" הסכסוך, והמרכיב השני עניינו בדרישה שהעילה תהא "סכסוך בתוך המשפחה", ונשאלת איפוא השאלה מתי הסכסוך הוא סכסוך "בתוך המשפחה".

הנשיא ברק מצא ליתן מענה לשאלה נכבדה זו באמצעות בדיקת התכלית המונחת ביסוד סמכותו של בית המשפט לענייני משפחה, הנעוצה בתפיסה המבקשת לרכז בערכאה מקצועית אחת את מלוא המחלוקת שבין בני המשפחה, מתוך רצון לרדת לשורשי המחלוקת, ולפתור באופן יסודי את הבעיות האמיתיות שבין בני המשפחה, בבחינת "משפחה אחת – בית משפט אחד". לאחר ניתוח שני מרכיביה של הוראת סעיף 21(2) לחוק, קבע הנשיא ברק כי אמות המידה לקביעת הקשר בין "עילת התביעה" לבין "הסכסוך" היא שהסכסוך תרם תרומה משמעותית לגיבושה של עילת התביעה, ובלשונו:

"מחד גיסא, לא די בקשר רחוק וזניח. מאידך גיסא, לא נדרש שהסיבה היחידה והבלעדית להיווצרותה של עילת התביעה היא הסכסוך המשפחתי. די בכך שהסכסוך תרם תרומה נכבדה וחשובה להיווצרות עילת התביעה, כדי שנראה את עילתה של התובענה כסכסוך בתוך המשפחה".

לשאלה מתי נאמר כי אופיו המשפחתי של הסכסוך תרם תרומה משמעותית לגיבושה של עילת התביעה, השיב הנשיא ברק כי יש לאתר את גורמי הסכסוך, ולבחון האם לגורמים המשפחתיים הייתה השפעה נכבדה וחשובה להיווצרותה של עילת התביעה. כך למשל, ניתן להניח כי ככל שיחסי המשפחה הם קרובים (בני זוג), כך השפעתם על גיבושה של התובענה היא גדולה יותר, אך לעומת זאת, ככל שמספרם של גורמים לבר-משפחתיים (זרים ליחסי המשפחה) הוא רב יותר, כך קטנה תרומתם של יחסי המשפחה על גיבושה של עילת התביעה. אם בין בני המשפחה קיימים קשרים עסקיים שונים, ורק באחד מהם התגלע הסכסוך, בעוד שהאחרים מתנהלים כסדרם, יש להניח שהשפעת הקשר המשפחתי על התובענה שבה התגלע הסכסוך אינה משמעותית. בהיותו מודע לעמימות האופפת את נסיבות היווצרותם של עילת התביעה ושל הסכסוך בתוך המשפחה, הותיר הנשיא ברק את מלאכת האיזון בין השיקולים המתנגשים להחלטת בית המשפט, בכל מקרה ומקרה לגופו ובהתאם לנסיבותיו, כמקובל במחוזותינו.

זכור, סעיף 21(2) לחוק מקנה סמכות לבית המשפט לענייני משפחה לדון בכל **יְתוּבְעָה אֶזְרָחִית בֵּין אָדָם או עֶזְבוֹנוֹ לְבֵין בֵּן מִשְׁפַּחְתּוֹ, או עֶזְבוֹנוֹ, שְׁעִילָתָה סִכְסוּךְ בְּתוֹךְ הַמִּשְׁפָּחָה, יֵהָא נוֹשָׂאָה או שׁוּיָה אֲשֶׁר יֵהָא**¹.

בחינה מעמיקה של אמת המידה אותה הציב הנשיא ברק בפרשת חבס לעיל, מציבה קושי ממשי ומעלה שאלות נכבדות, עד כי יש לומר, שהלכה למעשה, אין בנמצא סרגל כלים אחיד לפתרון הקושיה. מחד גיסא, כוונת המחוקק לרכז את סמכויות השיפוט בסכסוכים משפחתיים בידי בית המשפט לענייני משפחה היא מבורכת, והיא טומנת בחובה יתרונות משמעותיים למתדיינים לעומת המצב ששרר עד לחקיקת החוק. מאידך גיסא, לא ניתן להתעלם מהשאלה הנכבדה והמעיקה, מה מותר שופטי בית המשפט לענייני משפחה משופטי בתי המשפט האזרחיים, ומניין ישאבו שופטי בית המשפט לענייני משפחה את מומחיותם לדון בסכסוכים מסחריים רחבי היקף בין בני משפחה, גם באותם מקרים שבהם לגורם המשפחתי הייתה תרומה נכבדה להיווצרותו של הסכסוך.

לשיטתו של הנשיא ברק, ובהתאם למקבילית אותה הציב בפסיקתו בפרשת חבס, דינו של כל סכסוך הנועץ ביחסים עכורים בתוך המשפחה, ויהיו היקפו ומורכבותו אשר יהיו ('**יֵהָא שׁוּיָה אֲשֶׁר יֵהָא**'), מקומו היחיד להיות נדון הוא אך ורק בבית המשפט לענייני משפחה. ואולם, יש לתהות האם נכון יהיה לדון בסכסוך מסחרי מורכב ורחב היקף שהתגלע בתוך המשפחה בבית המשפט לענייני משפחה, רק בשל קיומו של הקשר המשפחתי העכור בין הצדדים הניצים, או שמא במקרים הראויים לכך, ועל אף קיומו של הקשר המשפחתי, יש מקום להעניק משקל ראוי גם להיקף הסכסוך ולנוקים הכלכליים העצומים העלולים להיגרם לצדדים כתוצאה מהדיון שיתקיים בבית המשפט לענייני משפחה. במילים אחרות, האם יש להעדיף פתרון של "סכסוך משפחתי", עם כל החשיבות הראויה שיש לייחס לו, על פני פתרון נכון וראוי של ההיבט הכלכלי הנכבד של הסכסוך.

לעניות דעתנו, בחלוף כשלושה עשורים מאז חקיקת החוק ומאז פסיקתו של הנשיא ברק בעניין חבס, בעידן שבו הכלכלה התפתחה משמעותית והפכה להיות מורכבת וחובקת עולם, ובפרט לאחר ייסוד בית המשפט הכלכלי, פרשנותו של הנשיא ברק להוראת סעיף 21(2) לחוק, אינה יכולה להיות עוד חזות הכול, ולמשוואת יחסי הגומלין בין הקשר המשפחתי לבין הסכסוך, יש להוסיף מימד נוסף שייתן מענה גם למורכבות ולהיקף הסכסוך בו עסקינן, ויש לקבוע כי ככל שלגורם המשפחתי הייתה השפעה חשובה על הסכסוך, ובתנאי שהסכסוך אינו מורכב ואינו דורש מומחיות כלכלית מיוחדת, תוקנה הסמכות הייחודית לבית המשפט לענייני משפחה לדון בסכסוך כזה. הן לא יעלה על הדעת שסכסוך כלכלי עצום וחובק עולם בן עשרות או מאות מיליוני שקלים, בעל השלכות רחבות היקף על מעגלים כלכליים נוספים מעבר לקשר המשפחתי (עובדים, ספקים, לקוחות), יידון בפני שופט שלום (משפחה), רק בשל עובדת קיומו של קשר משפחתי עכור בין הצדדים הניצים.

למציאת ביסוס להצעתנו זו, לא נרחיק את חיפושנו למחוזות רחוקים, ואבחנה כזו בין סוגי סכסוכים בהם יש לדון בערכאות שונות בהתאם למידת מורכבותם קיימת בשיטת המשפט הישראלית, ודי לנו לפנות לתחום דיני החברות בכלל, ולדיני חדלות פירעון בפרט, שם מתעוררת לא אחת השאלה האם בקשתו של בעל תפקיד לדון בתביעה נגד בעל מניות או דירקטור תידון באכסנייה של בית משפט של הפירוק, במסגרת בקשה לפי סעיפים 373-374 לפקודת החברות [נוסח מחדש], או שמא בשל מורכבותה והיקפה, יש לדון בה במסגרת תובענה נפרדת ובבית המשפט המוסמך עניינית לדון בה בהתאם למהותה ולשוויה הכספית. כך למשל, מבין רבים, בפרשת **שוועת עניים**², דחה השופט דוד מינץ בקשה של בעל תפקיד לנקוט בהליך מכוח סעיף 374 לפקודה במסגרת בית המשפט של חדלות פירעון, בקובעו כי מהות הסכסוך, מורכבותו והיקפו הכספית, אינם מצדיקים דיון במסגרת בקשה לפי סעיף 374:

"... הליך המוגש לפי סעיף 374 לפקודה נועד כדי להעניק לבעל התפקיד אכסנייה דינונית יעילה לבירור תביעותיו כנגד אותם גורמים ספציפיים המפורטים בסעיף..., ברם, בענייננו... בקשת המנהל הזמני אינה עונה גם על התנאים לבירור תובענה בדרך של בקשה למתן הוראות לגופה. הוא העלה טענות קשות בנוגע למרמה והברחת כספים ונכסים בשווי מיליוני שקלים על ידי משיבים 3 ו-5... כשהוא מבקש לזמן כשבעה עדים לפחות... הוא צופה שההליך ידרוש יומיים

² תיק פרק (י-14)-05-45071, **שוועת עניים ועד הצדקה למען עניי ארץ ישראל נ' רשם העמותות**. פורסם בנבו.

**או שלושה של ימי הוכחות מלאים בהם גם יידרש דיון בחוות הדעת החשבונאיות... לא מדובר
אם כן בתביעה פשוטה לבירור מבחינה עובדתית או מבחינה משפטית, המתאימה להתברר
בהליך בקשה למתן הוראות על בסיס תצהירים. בנוסף, גם הסכום הגבוה הנתבע מלמד על
מורכבותו של העניין...** [ההדגשות אינן במקור].

נמצאו למדים איפוא כי על אף שהסמכות לדון בהליכי חדלות פירעון מוקנית באופן בלעדי לבית המשפט של הפירוק, עדיין תימצא הדרך להימנע מלדון במקרה נתון, אם יתברר לבית המשפט של הפירוק כי עסקין בנושא מורכב ורחב היקף, המחייב התמודדות עם סוגיות כבדות משקל.

דוגמה נוספת לצורך לייחס משקל מיוחד גם להיבט הכלכלי של הסכסוך, עפ"י הצעתנו לעיל, ניתן למצוא גם בהליכי פירוק שיתוף במקרקעין, הנדונים לא אחת בבתי המשפט לענייני משפחה, במסגרת תביעות לחלוקת רכוש בין בני זוג. מן המפורסמות היא, כי עיסוק בסוגיות אלה מחייב מקצועיות ומומחיות מיוחדת בתחום המקרקעין על היבטיו השונים, לרבות דיני מיסוי מקרקעין המיוחדים לעסקאות אלה, קל וחומר שעה שאין מדובר רק בדירת המגורים של בני הזוג, אלא באותם מקרים מורכבים שבהם מעורבים בסכסוך נכסי נדל"ן רבים ומגוונים, המחייבים ניסיון וידע רב בסוגיות שונות בתחום זה (עסקאות מכר, קומבינציה, התחדשות עירונית לסוגיה, תכנון ובנייה, תכנון מס ועוד).

על אף הקביעה הנחרצת בפסיקה הענפה בסוגיית הסמכות העניינית של בית המשפט לענייני משפחה לפיה, כל עניין שעילתו בסכסוך בתוך המשפחה יידון בבית משפט לענייני משפחה, נפסק לא אחת כי מלבד הנתונים האובייקטיביים אותם יש לבחון לצורך בחינת הסמכות, הרי יש ליתן משקל גם לנתונים סובייקטיביים של הצדדים עצמם, ובלשון בית המשפט העליון, מפי כב' השופט סולברג בפרשת לוי³:

"סיווגו של עניין כנתון לסמכות השיפוט של בית משפט רגיל או של בית משפט לענייני משפחה לעיתים אינו פשוט, שכן ישנם מצבים המשלבים יסודות של מחלוקת אזרחית ושל סכסוך בקשר לירושה גם יחד. לצורך סיווג הסמכות יש לבחון מהו היסוד הדומיננטי בסכסוך – זה האזרחי או זה ה"ירושתי" (השוו לע"א 1662/99 חיים נ' חיים, פ"ד נו(6) 308, 295 (2002) (להלן: עניין חיים)). במלאכת איתור היסוד הדומיננטי, לבד מבחינת נתונים אובייקטיביים, כאופי הסכסוך והקשרו לפטירת המנוח, ישנה חשיבות גם לפן הסובייקטיבי הבוחן את האופן שבו הצדדים עצמם משקיפים על המחלוקת ביניהם, האם כסכסוך הקשור לירושה או שמא כמחלוקת שעיקרה אזרחית, ואשר פתרונה אמור להימצא במסגרת הכרעה שיפוטית אזרחית רגילה (עניין חיים, בעמוד 308; אורי גורן סוגיות בסדר דין אזרחי 1182 (מהדורה אחת עשרה, 2013))" [ההדגשות לא במקור].

ואם כאמור בפרשת לוי לעיל, לצורך סיווג הסמכות של בית המשפט לענייני משפחה, יש לייחס משקל גם לעמדתם הסובייקטיבית של הצדדים, על שום מה לא יינתן משקל ראוי לבקשת מי מהצדדים להעדיף במקרה נתון את הערכאה האזרחית על פני בית המשפט לענייני משפחה, כאשר מדובר בסכסוך כספי רחב היקף⁴!

הנה כי כן, ועל אף הרצון המבורך ליעל את ההליכים בכל הנוגע לסכסוכים בתוך המשפחה, ולרכז את סמכויות השיפוט בהם בידי ערכאה שיפוטית מקצועית אחת, יש להודות כי הגיעה השעה שהמחוקק ייתן את דעתו לקושי הניצב בפני שופטי בתי המשפט לענייני משפחה בבואם לעסוק בתחומים נלווים לסכסוך המשפחתי, ויש להחריג מסמכותו הייחודית של בית המשפט לענייני משפחה את אותם מקרים מיוחדים ומורכבים, המחייבים ידע ומומחיות בתחומים החורגים ממסגרת "הסכסוך המשפחתי" הרגיל (מזונות, משמורת קטינים, אפוטרופסות, מזונות ועוד), על דרך תיקון סעיף 1(2) לחוק.

כפי שהראינו לעיל, הצעה זו, לא רק שיש לה אח ורע במשפט הישראלי, אלא שהיא אף עולה בקנה אחד עם קביעת הנשיא ברק בפרשת חבס, שעה שהוא הותיר את מלאכת האיזון בין השיקולים המתנגשים להחלטת בית המשפט, בכל מקרה ומקרה לגופו ובהתאם לנסיבותיו.

³ תע"א 5267, אמיר דוד לוי ואח' נ' דליה שויביץ. פורסם בנבו, וכן ב- ע"א 1622/99, חיים נ' חיים, פ"ד נו(6) 295, בעמ' 309.

⁴ שאלה נפרדת היא, האם יכולים בעלי הדין להקנות לבית משפט זה או אחר סמכות עניינית, להבדיל מהסמכות המקומית.

על מנת שההצעה המובאת לעיל, לכלול את ההיבט הכלכלי המורכב במשוואת יחסי הגומלין בין הקשר המשפחתי לבין הסכסוך, לא תיחשב לנו לכפירה בעיקר, נבחר כי הלכה למעשה, אין היא חורגת כלל ממתחם המדיניות המשפטית הרצויה ומהרציונל השיפוטי. אחרי ככלות הכול, וכפי שצוין לעיל, סרגל הכלים למדידת אמת המידה בשאלה מתי הגורם המשפחתי הוא בעל השפעה מכרעת, אינו אבסולוטי והחלטתי, והוא נתון לפרשנותו הסובייקטיבית של כל שופט במקרה נתון. בהיות מרחב זה נתון בידי השופט, בבואו להכריע בשאלה האם הקשר המשפחתי הוא בעל השפעה מכרעת אם לאו, כל שעליו להוסיף במכלול שיקוליו הוא גם את היקף ומורכבות הסכסוך הכלכלי, וכשם שההחלטה בשאלת סיווג הסכסוך נתונה לשיקול דעתו, כך גם שאלת מורכבות והיקף הסכסוך יהיו חלק בלתי נפרד משיקול זה.

בדרך זו תישמר האוטונומיה של בתי המשפט לענייני משפחה ויישמרו סמכויותיהם להמשיך ולעסוק בסכסוכים המקובלים בתוך המשפחה, מבלי שיהיה עליהם לכלות זמן שיפוטי ומשאבים מיותרים בעניינים שאינם בהכרח בתחום מומחיותם. מדיניות זו תביא בכנפיה לא רק חסכון בזמן שיפוטי יקר מפז, אלא שבדרך זו תובטח גם עשיית משפט הוגן לצדדים, ויימנע מהם נזק כלכלי כבד.

מבדיקה בלתי יומרנית של מספר סכסוכים מתוקשרים שנדונו בשנים האחרונות, ואלה הוכרעו כולם רק בבית המשפט העליון, מצאנו כי בית המשפט לענייני משפחה דן בסכסוך בין בני-זוג על יהלום כחול ("דמעת המלכה") בשווי של מיליוני דולרים, שבו היו מעורבים מלבד בני הזוג, גורמים נוספים זרים ממדינות שונות ברחבי העולם, והם נכרכו בדיונים אלה בבית המשפט לענייני משפחה בעל כורחם, על אף שלא היה בינם לבין בני הזוג כל קשר משפחתי⁵. עוד מצאנו כי בשנת 2018 התנהל סכסוך בין בני זוג על רכוש בשווי של עשרות מיליוני שקלים, שכלל רכבי יוקרה, סוסים ונדל"ן⁶. בשנת 2019 נדון בבית המשפט לענייני משפחה סכסוך בין בני זוג אודות וילה בשווי של 25 מ' דולר שהייתה רשומה ע"ש חברה זרה, וגם במהלך דיון זה נאלצו גורמים שונים מרחבי העולם ליטול חלק בדיונים אלה בעל כורחם, על אף העדר קשר משפחתי בינם לבין בני הזוג⁷. בשנת 2020 נדון בבית המשפט לענייני משפחה סכסוך חריף בין אח לאחותו אודות פרויקט נדל"ן בהיקף עשרות מיליוני שקלים, אשר הוכרע רק בערעור שהוגש לבית המשפט העליון, ואשר הפך את קביעתו של בית המשפט לענייני משפחה⁸. ונשאלת השאלה, מה הועילו חכמים בתקנתם !?

אנו סבורים כי הרציונל העומד בבסיס חלוקת הסמכויות בחוק בתי המשפט בין בית משפט השלום לבין בית המשפט המחוזי, צריך לחול גם בין בית המשפט לענייני משפחה לבין בית המשפט המחוזי. כשם שלא ניתן לדון בבית משפט השלום בתביעה ששוויה הכספי עולה על 2.5 מ' ₪, כך יש להגביל את היקף השווי של הסכסוך בבית המשפט לענייני משפחה, ובמקרים מובהקים, להקנות לבית המשפט המחוזי סמכות שיורית לדון בתביעות בענייני משפחה ששווין עולה על 2.5 מ' ₪.

להצעה זו שני נימוקים: האחד, כאשר עסקין בסכסוך משפחתי שבו כרוך רכוש בהיקפים גדולים, מן הסתם "הקשר המשפחתי" הופך להיות מעומעם ושולי, ומשקלו של הרכוש הרב מאפיל על קשר זה והופך להיות נושא מרכזי בדיון והוא דוחק את המטרה הבסיסית של הצורך "לשלב בין ההיבט המשפטי של הסכסוך לבין הרשויות המטפלות העוסקות ברווחת המשפחה", והשני, אין כל צידוק ענייני להעמיד לרשות המתדיינים בבית המשפט לענייני משפחה – המקביל בדרגתו לבית משפט השלום – שתי ערכאות ערעוריות (מחוזי ועליון), וכך להקנות להם יתרון על פני המתדיינים האזרחיים בבית המשפט המחוזי, להם עומדת זכות הערעור לערכאה אחת בלבד, כל זאת בשעה שלב ליבו של הסכסוך זהה בשני המקרים, בתוספת הבדל אחד קטן – הקשר המשפחתי, המחייב כיום את המתדיינים הקשורים בקשרי משפחה להתחיל את המסע המשפטי שלהם בבית המשפט לענייני משפחה.

לסיום נזכיר, כי מטרת המחוקק בהקמת בתי המשפט לענייני משפחה נועדה בראש ובראשונה לאפשר התמודדות באופן מרוכז עם מכלול הנושאים הכלולים בקשרים המשפחתיים, כגון מזונות, משמורת קטינים, אפוטרופסות, מזונות ועוד, ולא בנושאים כלכליים מורכבים. המנגנון המוצע ע"י הנשיא ברק

⁵ ע"א 1622/18, פלונית נ' פלוני, פורסם בנבו. 17/04/2018

⁶ הסכסוך נדון בבוררות בפני עו"ד שמואל מורן

⁷ ראה כתבה בעיתון "גלובס" מיום 14/02/2019 של אלה לוי-וינרב

⁸ ע"א 7379/18, הדר יצחקי נ' רון יצחקי ואח'. פורסם בנבו. 07/01/2020

בפרשת חבס אינו כלול באופן מפורש בהוראת סעיף 21(2) לחוק, והוא פרי פיתוח של הפסיקה שבאה בעקבות פרשת חבס. פרשנותו המיוחדת של הנשיא ברק לסעיף 21(2) לחוק, המחייבת התמודדות עם שאלת יחסי הגומלין בין "העילה" לבין "הסכסוך" ויצירת "מקבילית כוחות" ביניהם, יכולה לשמש באותה מידה את בית המשפט לענייני משפחה גם לצורך בחינת שאלת "היקפו ומהותו של הסכסוך", כתת-נושא של "הסכסוך", וככל שיהיה זה סכסוך בעל היבטים כלכליים מורכבים ורחבי היקף, מן הראוי, למרות הקשר המשפחתי, לאפשר לבית המשפט לענייני משפחה, במסגרת שיקול דעתו, להחריג סכסוך כזה מסמכותו, ולהעביר את הדין בו לערכאה האזרחית המתאימה, המתמחה בנושאים אלה, דבר יום ביומו.

אכן, הגיעה השעה שהמחוקק יעיין מחדש בהוראת סעיף 21(2) סיפא לחוק, יתאים אותה לעידן ימנו, יצמצם את תחולתה לסכסוכי משפחה מובהקים, ויחריג ממנה סכסוכים כלכליים רחבים ומורכבים, הנלווים לעיתים ל"סכסוך בתוך המשפחה".